

Streszczenie

Przez wielu ekonomistów i naukowców przedsiębiorczość traktowana jest jako ważny czynnik przyczyniający się do rozwoju gospodarczego regionów. Powszechnie uważa się także, że stanowi szansę na poprawę poziomu życia mieszkańców obszarów wiejskich. Badanie zjawiska przedsiębiorczości jest więc szczególnie ważne w kontekście dynamizowania procesów gospodarczych w obszarach peryferyjnych, charakteryzujących się ujemnym saldem migracji. Problem zróżnicowanego rozwoju obszarów wiejskich szczególnie dotyczy regionu Polski Wschodniej.

Mimo wielu opracowań naukowych, stosunkowo niewiele wiadomo na temat wzajemnego oddziaływania przedsiębiorczości i migracji ludności a także uwarunkowań i skutków ekonomicznych tej relacji. W związku z powyższym, istnieją luki badawcze, które wymagają uzupełnienia. Nadal pozostaje otwarte pytanie, czy poziom przedsiębiorczości determinuje w większym stopniu migracje ludności czy na odwrót - migracje ludności bardziej wpływają na przedsiębiorczość. Wciąż brakuje dostatecznej liczby badań wyjaśniających, który z tych dwóch czynników w większym stopniu przyczynia się do ograniczenia zjawiska bezrobocia na obszarach wiejskich. Problemem jest także określenie znaczenia zróżnicowania struktury branżowej przedsiębiorczości w ograniczeniu odpływu ludności z obszarów wiejskich Polski Wschodniej. Wyniki badań nad relacją przedsiębiorczości i migracji ludności są zatem szczególnie ważne, ponieważ z jednej strony umożliwiają lepsze zrozumienie wielopłaszczyznowych procesów zachodzących na obszarach wiejskich, a z drugiej - pomagają opracować efektywniejszy system wsparcia regionów problemowych.

Powyższe argumenty stanowiły podstawę do przyjęcia tematu badawczego, sformułowania celów pracy oraz hipotez badawczych. Celem głównym dysertacji jest identyfikacja uwarunkowań kształtujących relacje między przedsiębiorczością na obszarach wiejskich Polski Wschodniej a migracją ludności oraz identyfikacja i ocena wybranych skutków ekonomicznych tego zjawiska.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy zagadnień metodycznych. Zdefiniowano w nim pojęcia związane z tematyką badawczą, uzasadniono wybór tematu, sformułowano cele, zakres pracy i hipotezy badawcze. W drugim rozdziale przedstawiono zjawisko przedsiębiorczości i migracji ludności w świetle wybranych teorii oraz spostrzeżenia wynikające ze studiów literatury

przedmiotu, a dotyczące luk badawczych w obszarze poruszanej problematyki. Trzeci rozdział dotyczy charakterystyki obszaru Polski Wschodniej z perspektywy uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości i migracji ludności. Region przedstawiono w ujęciu przyrodniczym, demograficznym, historycznym i społeczno-kulturowym. W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki analiz, które dotyczyły identyfikacji i delimitacji typów badawczych obszarów wiejskich. Następnie przedstawiono i zinterpretowano wyniki badań, w których skupiono się na określeniu siły oddziaływania gęstości zaludnienia, lokalizacji obszarów wiejskich, kapitału ludzkiego oraz funduszy z Unii Europejskiej na przedsiębiorczość i migracje ludności. Ostatni (piąty) rozdział, który podobnie jak poprzedni ma charakter empiryczny, poświęcony jest identyfikacji skutków ekonomicznych wspomnianej relacji. W rozdziale zaprezentowano i omówiono wyniki badań dotyczące skali oddziaływania przedsiębiorczości i migracji ludności na poziom bezrobocia, wysokość dochodów gminy z podatku PIT i CIT i przeciętny roczny dochód podatnika. W przedstawionych analizach uwzględniono także związki między migracjami ludności a strukturą własnościową, wielkościową i branżową przedsiębiorczości oraz podjęto próbę ustalenia, co silniej oddziałuje (przedsiębiorczość na migracje czy migracje na przedsiębiorczość).

W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono, że rozwój przedsiębiorczości jest silnie powiązany z położeniem względem głównych ośrodków miejskich oraz głównych szlaków komunikacyjnych. Obszary o peryferyjnym położeniu względem takich ośrodków charakteryzują się wyraźnym spowolnieniem procesów gospodarczych. Ustalono, że gminy położone w odległości średnio do 30 km od centrum stolicy regionu odznaczają się najwyższą przedsiębiorczością i największym napływem ludności. Taka lokalizacja służy także uzyskiwaniu wyższych dochodów przez mieszkańców z uwagi na lepszy dostęp do miejskiego rynku pracy. Wykazano, że największą dynamiką spadku poziomu bezrobocia charakteryzują się gminy z wysoką przedsiębiorczością i dodatnim saldem migracji, a najmniejszą gminy z niską przedsiębiorczością i ujemnym saldem migracji. Ponadto zidentyfikowano obszary wiejskie z wysoką przedsiębiorczością i wysokim bezrobociem, co dowodzi istnieniu przedsiębiorczości wymuszonej. Ustalono, że dodatnie saldo migracji wpływa na podnoszenie poziomu przedsiębiorczości. Z kolei rozwój przedsiębiorczości nie przyczynia się do zahamowania odpływu ludności z obszarów wiejskich Polski Wschodniej. Co więcej, nawet zwiększanie zróżnicowania struktury branżowej przedsiębiorczości nie przyczynia się do ograniczenia tego procesu. Wyniki badań wskazują, że migracje ludności w większym stopniu oddziałują na

przedsiębiorczość niż przedsiębiorczość na migracje. Ustalono również, że kierunek rozwoju obszarów wiejskich w latach 2004 - 2019 wykazywał systematyczny wzrost poziomu przedsiębiorczości przy jednoczesnym wzroście odpływu ludności. Kierunki, a także rodzaj instrumentów wsparcia, powinny być zatem zróżnicowane, uwzględniać specyfikę środowiska lokalnego oraz potrzeby mieszkańców. W celu skuteczniejszego powstrzymania procesu polaryzacji regionalnej Polski Wschodniej powinno się wzmacniać znaczenie mniejszych miast jako subregionalnych biegunów wzrostu.

Klasyfikacja tematyczna JEL: R11, O18, L26.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, migracje ludności, obszary wiejskie, peryferyjność.